Сборник съдебна практика

ЗАКЛЮЧЕНИЕ НА ГЕНЕРАЛНИЯ АДВОКАТ
J. KOKOTT
представено на 25 юни 2015 година [1]

Дело C-404/14

Marie Matoušková, съдебен комисар в производството за наследство

(Преюдициално запитване, отправено от Nejvyšší soud České republiky (Чешка република)

„Регламент (ЕО) № 2201/2003 — Компетентност на съдилищата и признаване и изпълнение на съдебни решения по брачни дела и делата, свързани с родителската отговорност — Материален обхват — Спогодба за делба на наследство между съпруга на наследодателката и представляваните ѝ от особен представител деца — Условие за одобряване от съда“

I – **Въведение**

1. В настоящото дело Съдът трябва да конкретизира материалния обхват на т.нар. Регламент „Брюксел IIa“ [2] относно „делата, свързани с родителската отговорност“.

2. По принцип тези дела попадат в приложното поле на Регламент „Брюксел IIa“. Съгласно член 1, параграф 3, буква е) от посочения регламент обаче той не се прилага за „доверителна собственост или наследяване“.

3. Запитващата юрисдикция иска да се установи дали предвиденото в член 1, параграф 3, буква е) изключение се прилага, когато в производството за наследство се назначава особен представител на ненавършилите пълнолетие наследници, същият сключва от името на ненавършилите пълнолетие спогодба за делба на наследството и след това спогодбата трябва да бъде одобрена от съда.

4. При отговора на този преюдициален въпрос пред Съда се разкрива и възможността да отграничи съответните приложни полета на Регламент „Брюксел IIa“ и на т.нар. Регламент за наследяването [3].

1 — Език на оригиналния текст: немски.

2 — Регламент (ЕО) № 2201/2003 на Съвета от 27 ноември 2003 г. относно компетентността, признаването и изпълнението на съдебни решения по брачни дела и делата, свързани с родителската отговорност, с който се отменя Регламент (ЕО) № 1347/2000 (ОВ L 338, стр. 1; Специално издание на български език, 2007 г., глава 19, том 6, стр. 183).

3 — Регламент (ЕС) № 650/2012 на Европейския парламент и на Съвета от 4 юли 2012 година относно компетентността, приложимото право, признаването и изпълнението на решения и приемането и изпълнението на автентични актове в областта на наследяването и относно създаването на европейско удостоверение за наследство (ОВ L 201, стр. 107); за неговото влизане в сила и действие вж. член 84 от Регламента за наследяването.

II – **Правна уредба**

5. Съгласно съображения 5 и 9 от Регламент „Брюксел IIa“ същият се прилага за „всички решения относно родителската отговорност“ и следователно в частност за „определянето и функционирането на лице или орган, ко[й]то да отговаря за имуществото на детето, неговото представителство или подпомагане, и […] управлението, запазването и разпореждането с имуществото на детето. […]“.

6. Член 1 от Регламент „Брюксел IIa“ урежда материалния обхват и предвижда:

„1. Настоящият регламент се прилага, независимо от характера на съда или правораздавателния орган, по граждански дела, отнасящи се до:

[…]

б) определяне, упражняване, делегиране, ограничаване или лишаване от родителската отговорност.

2. В делата по смисъла на параграф 1, буква б) може, по-специално, да се разглежда:

[…]

б) настойничество, попечителство и други сходни институти;

в) определянето и действието на всяко лице или орган, който отговаря за личността на детето или неговото имущество, представляващо или подпомагащо детето;

[…]

д) мерки за закрила на детето, свързани с управлението, запазването и разпореждането с неговото имуществото.

3. Настоящият регламент не се прилага за:

[…]

е) доверителна собственост или наследяване;

[…]“.

7. Съгласно член 2, точка 7 от Регламент „Брюксел IIa“ терминът „родителска отговорност“ означава всички права и задължения, отнасящи се до лицето или имуществото на детето, които са предоставени на физическо или юридическо лице по силата на решение, на закона или по силата на споразумение, имащо еднакъв правен ефект“. Освен това съгласно член 2, точка 8 от Регламента „носител на родителска отговорност“ е „всяко лице, което отговаря за детето“.

III – **Главното производство и преюдициалният въпрос**

8. През май 2009 г. в Кралство Нидерландия умира чешка гражданка, оставяйки съпруг и двете им общи ненавършили пълнолетие деца (наричани по-нататък „наследниците“). Към момента на смъртта на наследодателката наследниците са с постоянен адрес в Нидерландия.

9. През април 2010 г. Městský soud v Brně (градски съд, Бърно) образува производство за наследството и възлага на нотариус Matoušková в качеството ѝ на съдебен комисар да извърши отделните действия в това производство. С оглед на възможното противоречие между интересите на наследниците Městský soud v Brně назначава „особен представител“, който да представлява ненавършилите пълнолетие деца.

10. През юли 2011 г. наследниците сключват „спогодба за делба на наследството“, при което ненавършилите пълнолетие деца са представлявани от своя особен представител.

11. През август 2012 г. преживелият съпруг излага ново обстоятелство в производството за наследство: в действителност към момента на смъртта си покойната пребивавала в Кралство Нидерландия, а не в Република Чехия, както се счита дотогава. В допълнение той представя нидерландско удостоверение за наследство от 14 март 2011 г. (наричано по-нататък „удостоверението за наследство“), което е издадено в рамките на образувано в Нидерландия производство за наследство.

12. С оглед на тези обстоятелства сключената през юли 2011 г. спогодба за делба на наследство се изменя така, че да съответства на резултатите от вече проведеното в Нидерландия производство във връзка с наследството.

13. През август 2012 г. съдебният комисар подава молба до Městský soud v Brně за одобряване на спогодбата за делба на наследството от името на ненавършилите пълнолетие деца.

14. Městský soud v Brně нито се произнася по същество по молбата на съдебния комисар, тъй като въпросните ненавършили пълнолетие лица отдавна живеят извън Чешката република, нито изразява готовност да приеме, че няма компетентност или да изпрати делото на Nejvyšší soud (Върховен съд на Чешката република) за определяне на компетентността.

15. При това положение на 10 юли 2013 г. съдебният комисар се обръща непосредствено към Nejvyšší soud и иска от него да посочи териториално компетентния съд, който може да одобри спогодбата за делба на наследство.

16. Nejvyšší soud решава да спре висящото пред него производство и да постави на Съда следния преюдициален въпрос:

Когато представител на ненавършило пълнолетие лице сключи от негово име спогодба за делба на наследство, която, за да бъде валидна, трябва да бъде одобрена от съд, каква мярка е това решение на съда — по член 1, параграф 1, буква б) или по член 1, параграф 3, буква е) от Регламент (ЕО) № 2201/2003 на Съвета от 27 ноември 2003 година относно компетентността, признаването и изпълнението на съдебни решения по брачни дела и делата, свързани с родителската отговорност, с който се отменя Регламент (ЕО) № 1347/2000?

IV – **Правен анализ**

17. Представената от запитващата юрисдикция фактическа обстановка и ходът на националното производство оставят много открити въпроси, така че първо следва да се разгледа допустимостта на преюдициалното запитване.

А – *Допустимост на преюдициалното запитване*

18. С оглед на представените от запитващата юрисдикция данни за Съда е невъзможно да изгради пълна обща картина във връзка с разглежданото дело за наследство. Това важи по-специално за производството за наследство в Нидерландия, чийто ход по същество остава неясен.

19. Съдът не научава защо производство за наследство е образувано не само в Чешката република, но и в Нидерландия, нито пък от преюдициалното запитване става ясно дали ненавършилите пълнолетие деца са били представлявани в нидерландското производство. Остава открит и въпросът дали нидерландското удостоверение за наследство урежда само правата на бащата или и тези на децата, както и въпросът защо след провеждането на нидерландското производство за наследство изобщо е била необходима по-нататъшна намеса на чешкия съдебен комисар или на Městský soud v Brně.

20. Независимо от тези неясноти Съдът разполага с достатъчно данни, за да се произнесе по поставения от националния съд въпрос.

21. Всъщност предмет на преюдициалния въпрос е само дали исканото съдебно одобряване, което се отнася до сключената в чешкото производство спогодба за делба на наследство, попада в обхвата на Регламент „Брюксел IIa“ и следователно не засяга нидерландското производство за наследство.

22. Запитващата юрисдикция е описала изчерпателно самото спорно чешко производство за наследство, така че фактическата и правната рамка на преюдициалното запитване е достатъчно ясна за Съда.

23. Действително въпроси относно действителността на разглежданите споразумения не са обсъждани в тази връзка, но те могат и да останат без отговор, защото в съответната фаза на производството запитващата юрисдикция следва да се произнесе само по допустимостта. За целта тя иска да знае дали може да прибегне до Регламент „Брюксел IIa“, или същият не е приложим [4].

24. Следователно не е налице съмнение относно релевантността на преюдициалния въпрос, която в крайна сметка трябва да се преценява от националния съд.

25. Това, че предметът на спора по главното производство може да се причисли към т.нар. охранителни производства, също не изключва допустимостта на преюдициалното запитване.

26. Вярно е, че безспорните производства, които нямат правораздавателен характер [5] — например действията на национален съд като административен орган — по принцип не дават основание за преюдициално запитване. Преюдициалното запитване в областта на охранителните производства обаче може да е допустимо, ако в рамките на такова, фактически безспорно по същността си производство, искането не бъде удовлетворено и вследствие на това възникне правен спор [6].

4 — Въпросът дали изобщо е налице правна необходимост от искането съдебно одобряване и кое е релевантното право в това отношение, също не е предмет на преюдициалното запитване, може на този етап от производството да не бъде разглеждан и затова не следва да се обсъжда от Съда.

5 — Вж. например решение Job Centre (C-111/94, EU:C:1995:340, т. 9—11) относно одобряването на дружествен устав с цел регистрирането в рамките на giurisdizione volontaria в Италия.

6 — Така в точка 11 от цитираното решение Job Centre се посочва: „Само когато лицето, оправомощено от националното законодателство да иска одобрение, обжалва отказа да се уважи това искане, и следователно за вписване, сезираната юрисдикция може да се разглежда като упражняваща функция с правораздавателен характер […], която има за предмет отмяната на акт, накърняващ право на жалбоподателя“.

27. Предвид отрицателното отношение на Městský soud v Brně това схващане следва да се приеме, поради което преюдициалното запитване е допустимо.

Б – *Преценка на преюдициалния въпрос по същество*

28. С преюдициалния си въпрос запитващата юрисдикция по същество иска да се установи дали Регламент „Брюксел IIa“ намира приложение спрямо одобряването на чешката „спогодба за делба на наследство“ или се прилага изключението по член 1, параграф 3, буква е) от Регламента, съгласно което „наследяването“ не попада в приложното поле на този регламент.

29. На пръв поглед тази разпоредба изключва приложимостта на Регламент „Брюксел IIa“ в главното производство.

30. Това важи в още по-голяма степен, доколкото изключеното от приложното поле на Регламент „Брюксел IIa“ наследяване е предмет на регулиране от Регламента за наследяването, който — оставяйки настрана някои изключения — урежда „*всички*[7] гражданскоправни аспекти на наследяването на имуществото на починало лице“[8].

31. Двата регламента са взаимно допълващи се като концепция: Регламент „Брюксел IIa“ не влиза в противоречие с Регламента за наследяването, тъй като наследяването е изключено от приложното му поле. И обратно — това, което вече е изчерпателно уредено в Регламент „Брюксел IIa“, не се нуждае от регулиране в Регламента за наследяването.

32. Вярно е, че към момента Регламентът за наследяването все още не е приложим ratione temporis към чешкото главно производство, но материалният му обхват дава възможност да се направят изводи относно обхвата, който законодателят дава в Регламент „Брюксел IIa“ на критерия за изключване на „наследяването“.

33. Що се отнася до въпросната чешка „спогодба за делба на наследство“, на първо място в тази връзка трябва да се отбележи, че тя не е договор за наследство по смисъла на Регламента за наследяването.

34. Всъщност съгласно член 3, параграф 1, буква б) от този регламент договор за наследство[9] е „договор, […], който, […], създава, изменя или прекратява права по бъдещо наследствено имущество или наследствени имущества на едно или повече лица, които са страни по договора“. В чешкото производство за наследство обаче не става въпрос за *бъдещо* наследство, а за разпределението на *вече открито* наследство чрез договорно споразумение между наследниците.

35. Съгласно член 23 от Регламента за наследяването обаче същият обхваща не само договори за наследство, а изобщо „наследяването като цяло“, включително „делбата на наследственото имущество“.

36. Както изглежда, въпросната чешка спогодба представлява именно такава делба на наследствено имущество. На пръв поглед това означава, че и относимото към нея условие за одобряване би могло да се квалифицира като свързано с наследяването и да се изключи от приложното поле на „Регламент Брюксел IIa“ съгласно член 1, параграф 3, буква е) от същия.

7 — Курсивът е мой.

8 — Така съображение 9 от Регламента за наследяването.

9 — Dědickou smlouvou“ в текста на чешки език от Регламента.

37. Въпреки това не бива да се прави прибързан и генерален извод, че поради връзката на чешкото условие за одобряване с наследяването Регламент „Брюксел IIa“ не е приложим към това условие.

38. Съгласно член 1, параграф 2, буква б) от Регламента за наследяването от материалния обхват на този регламент е изключена именно „дееспособността на физическите лица“ [10], т.е. точно онези области на правото, разглеждани в главното производство, в които става въпрос за особено представителство на ненавършили пълнолетие лица и съдебно одобряване на сключената от техния особен представител спогодба.

39. Ето защо в тази насока няма място за опасения от противоречие на съдържанието на Регламент „Брюксел IIa“ с приложното поле на Регламента за наследяването, напротив — доколкото се касае за дееспособността на физическите лица, налице е необходимост да се отстрани правна празнина, възникнала в приложното поле на Регламента за наследяването.

40. За запълването ѝ може да се прибегне до Регламент „Брюксел IIa“. С негова помощ предметът на главното производство — при по-стеснително тълкуване на изключението „наследяване“ по член 1, параграф 3, буква е) — може да доведе до създаването на обособена система от установени на равнището на Съюза и допълващи правила.

41. Всъщност в решение Schneider [11] Съдът вече е потвърдил, че по принцип дееспособността и свързаните с нея въпроси за представителството трябва да се преценяват по отделни критерии, а не като несамостоятелни предварителни въпроси, свързани със съответните правни сделки. Предмет на това дело също са проблеми на охранителното производство, но те са свързани с Регламент (ЕО) № 44/2001 от 22 декември 2000 година относно компетентността, признаването и изпълнението на съдебни решения по граждански и търговски дела [12].

42. В това дело по инициатива на „поставен под ограничено запрещение гражданин“ на една държава членка е образувано охранително производство пред съд на друга държава членка, като този гражданин иска да му бъде разрешено да продаде притежаваната от него идеална част от недвижим имот, находящ се в тази друга държава членка.

43. Сезираният съд в държавата членка, в която се намира недвижимият имот, има съмнения относно компетентността си във връзка с охранителното производство, въпреки че съгласно член 22, точка 1 от Регламент „Брюксел I“ по дела, които имат за предмет вещни права върху недвижим имот, компетентни са съдилищата на държавата членка, в която е разположен имотът.

44. В този случай Съдът приема, че Регламент „Брюксел I“ *не* е приложим към такова охранително производство. Според Съда то се отнася именно до дееспособността на физическите лица по смисъла на член 1, параграф 2, буква а) от Регламент № 44/2001, която е изключена от материалното приложно поле на Регламент „Брюксел I“ [13].

45. В настоящия случай същото трябва да важи и за Регламента за наследяването. Тъй като и този регламент не се прилага за дееспособността на физическите лица, той допуска прилагане на Регламент „Брюксел IIa“ и ограничително тълкуване на изключението „наследяване“ по смисъла на член 1, параграф 3, буква е).

10 — Това изключване важи, „без да се засягат член 23, параграф 2, буква в) и член 26“. Двете разпоредби обаче не са релевантни в настоящия случай: член 23 се отнася до способността за наследяване, а член 26, наред с другото, урежда „допустимостта на представителството за целите на съставяне на разпореждане с имущество в случай на смърт“.

11 — Решение Schneider (C-386/12, EU:C:2013:633).

12 — ОВ L 12, стр. 1; Специално издание на български език, 2007 г., глава 19, том 3, стр. 74, наричан по-нататък „Регламент „Брюксел I“.

13 — Решение Schneider (C-386/12, EU:C:2013:633, т. 31).

46. В същия смисъл е и тълкуването, съдържащо се в обяснителния доклад на Paul Lagarde [14] относно Конвенцията за компетентността, приложимото право, признаването, изпълнението и сътрудничеството във връзка с родителската отговорност и мерките за закрила на децата от 19 октомври 1996 година (наричана по-нататък „Конвенцията от 1996 г.“) [15].

47. В рамките на тълкуването с оглед на предисторията и на системата на Регламент „Брюксел IIa“ докладът „Lagarde“ дава насока за тълкуването на релевантните разпоредби на Регламента. Всъщност разпоредбите на Регламента относно упражняването на родителски права се основават на подготвителните работи във връзка с Конвенцията от 1996 г. и до голяма степен съвпадат с тях. Освен това разпоредбите на Регламента и тези на Конвенцията следва да се тълкуват, доколкото е възможно, и по един и същи начин, за да се избегнат различни резултати в зависимост от това дали става дума за отношения с друга държава членка или с трета страна [16].

48. Що се отнася до изключението „наследяване“ в член 4, буква f) от Конвенцията от 1996 г., което съответства на изключението в Регламент Брюксел IIa, в доклада „Lagarde“ на първо място се посочва, че случаите на наследяване по принцип се изключват от Конвенцията. Докладът обаче не изключва възможността „законният представител на детето да се определя в съответствие с Конвенцията, ако законът, който урежда наследяването, предвижда неговото участие“ — и следователно поддържа, че предвиденото за наследяването изключение следва да се тълкува стеснително.

49. Както бе посочено в точка 37 и сл., след като не са налице съображения от правото на Съюза в обратния смисъл, същото би следвало да важи и за тълкуването на Регламент „Брюксел IIa“ и предвиденото в него изключение относно наследяването не следва да включва разглежданото одобряване на „спогодбата за делба на наследство“.

50. С оглед на изложеното дотук поисканото в главното производство одобряване — и определянето на компетентния за целта съд — следва да се разглеждат като гражданско дело с предмет „определяне, упражняване [съответно] делегиране […] [на] родителската отговорност“ по смисъла на член 1, параграф 1, буква б) и член 2, точка 7 от Регламент „Брюксел IIa“.

V – **Заключение**

51. С оглед на изложеното дотук предлагам на Съда да отговори на преюдициалния въпрос, както следва:

Съдебното одобряване на спогодба за делба на наследството, която е сключена от представител, действащ за ненавършило пълнолетие лице, попада в обхвата на член 1, параграф 1, буква б), а не на член 1, параграф 3, буква е) от Регламент (ЕО) № 2201/2003.

14 — Наричан по-нататък „докладът „Lagarde“; текстът на немски език е достъпен на адрес: http://www.hcch.net/upload/expl34d.pdf.

15 — Текстът на немски език е достъпен на сайта на Хагската конференция в интернет: http://hcch.e-vision.nl/upload/text34d.pdf.

16 — Вж. заключението ми по дело Health Service Executive (C-92/12, EU:C:2012:177, т. 17).